

professional interests) developed. Public opinion was the engine of the formation of artistic-industrial education centers. The association of weavers, woodworkers, potters were involved in financing and organizing the activities of artistic-industrial schools, which became the focal point of education in the region.

The article deals with the peculiarities of content-methodological provision of teaching in industrial artistic-industrial of Galicia. The content of the preparation of the future masters of artistic-industrial specialties was formed taking into account the finds of folk masters, traditions that have been forming over the years. Therefore, the development of artistic-industrial education centers was characterized by both authentic approaches and those that took place at the institutions of vocational education of the European countries (Austria-Hungary, Italy, Poland). Cultural and educational integration of traditions in the development of artistic-industrial education centers in Galicia took place in the second half of the nineteenth century. Positive changes in the development of artistic-industrial education centers of Galicia in the chronological boundaries contain new knowledge about the organization, content, teaching methods and contribution of teachers in this process.

Key words: *artistic-industrial education, institutions of artistic-industrial education, art schools, centers, weaving schools, woodworking school, development, industrial handcrafts.*

УДК 373.2:330.16:37.014.25

Олена Черешнюк

Кіровоградська льотна академія

Національного авіаційного університету

ORCID ID 0000-0002-0235-9004

DOI 10.24139/2312-5993/2017.04/225-235

ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ ПРОГРАМИ «АФЛАТОТ»

У статті висвітлено значимість економічної освіти дітей дошкільного віку в сучасному суспільстві. Розкрито поняття фінансової культури, економічної свідомості. Здійснено аналіз даних, отриманих під час анкетування й тестування педагогів, що проводилися з метою визначення розуміння ними поняття «тайм-менеджмент». Визначено умови та шляхи формування фінансової культури в дітей. Розглянуто проблему формування економічної культури дошкільників засобами тайм-менеджменту у процесі економічного виховання за програмою «Афлатот» (Нідерланди). Систематизовано основні принципи тайм-менеджменту для дітей дошкільного віку. Зроблено висновок, що основам тайм-менеджменту дитину необхідно починати вчити якомога раніше.

Ключові слова: *економічне виховання, економічна культура, фінансова культура, економічна свідомість, економічна компетентність, міжнародна програма Афлатот, тайм-менеджмент.*

Постановка проблеми. Становлення ринкової економіки України, орієнтованої на європейську, неможливе без кардинальних змін в економічній освіті, першочергове завдання якого – підготовка дітей до дорослого життя в сучасних умовах. А невід'ємною складовою соціалізації сучасної дитини є формування її економічної грамотності. Від того, які знання економічного змісту будуть закладені на ранній стадії дитинства,

залежатиме подальший розвиток особистості, здатної орієнтуватися, творити, діяти в сучасному суспільстві.

Аналіз актуальних досліджень. Процесу формування культури економічного мислення присвячені дослідження сучасних вітчизняних науковців О. С. Падалки, В. Є. Пилипенка, А. В. Сур'як, А. С. Нісімчука. Праці Н. Г. Грами, Г. І. Григоренко, Р. П. Жадан, Н. Б. Кривошеї присвячені економічному вихованню дітей шестирічного віку.

На думку В. В. Москаленко, економічна культура особистості – не лише економічно-фінансова грамотність, а й психологічні якості, які допомагають людині діяти в певному соціально-економічному просторі [8, 8].

Науковці Г. І. Ковтун, О. В. Мартиненко, Л. М. Новікова у своїх працях висвітлили питання, пов'язане з економічною компетентністю, її сутністю та складовими. А дослідники С. В. Хоменко, А. С. Бура, І. М. Майструк, Т. Й. Захарова, Г. В. Товканець, Н. О. Пасічник вивчали питання економічної компетентності та економічних знань. Серед зарубіжних дослідників, які вивчали питання економічної компетентності, можна назвати таких науковців, як: М. Уоттс, С. Шумен, Ф. Вілхелмс, Ф. Еберле [5].

Метою даної статті є систематизація основних принципів тайм-менеджменту для дітей дошкільного віку.

Методи дослідження. Нами були використанні такі методи дослідження: теоретичний аналіз навчально-методичної літератури, педагогічне спостереження, анкетування, тестування.

Виклад основного матеріалу. На думку А. І. Завгородньої, фінансова культура особистості – це система життєвих уявлень, цінностей, зразків поведінки, норм, та, в кінцевому підсумку, такий спосіб дій особи при вирішенні економічних питань будь-якого характеру, що повністю відповідають сьогочасним економічним принципам і суспільним економічним цінностям. Такими економічними принципами й цінностями є сталий розвиток, раціональне користування природними ресурсами, людиноцентриський підхід тощо [4].

Варто зауважити, що фінансова культура особистості в такому випадку ґрунтується на економічній свідомості. О. Дейнека вважає, що під економічною свідомістю слід розуміти системну складову свідомості, вищий рівень психічного віддзеркалення економічних відносин суспільного розвитку людини [3].

Економічна свідомість є ендогенним фактором, а економічна освіта й виховання – екзогенними факторами, що формують фінансову культуру особистості.

Як свідчать сучасні методичні розробки в психолого-педагогічній літературі, у житті сучасних дітей є такі проблеми, які вимагають обов'язкового розв'язання:

1) незрозуміння своїх життєвих цілей і невміння організуватися на їх досягненні;

2) невміння спланувати час на виконання певної кількості завдань, та нездатність визначитися з їх пріоритетами;

3) незнання дитиною способів боротьби з тим, що заважає їй все це зробити: чи то зовнішні причини, чи то власна лінь.

Сучасна дитина росте та розвивається в інтенсивному середовищі. Щодня вона зустрічається зі стрімким потоком інформації, з величезною кількістю особистісних контактів, у тому числі й віртуальних. Бути успішною особистістю в сучасному світі без знань, які могли б допомогти керуванню цими потоками, неможливо.

Між тим, усі ці проблеми достатньо ефективно вирішуються за допомогою тайм-менеджменту – технології, яка дозволяє використовувати безцінний час життя людини в узгодженості з її цілями. Головна відмінність успішних людей – вміння управляти своїм часом, особливо, якщо ця якість прищеплена в ранньому дитинстві.

Прямий переклад терміну «time management» з англійської мови – «управління часом».

Науковці Т. В. Меркулова та Т. В. Бєглова вважають термін «тайм-менеджмент» не зовсім коректним, пояснюючи це тим, що управляти часом неможливо, а ось організувати його можна. На їх думку, тайм-менеджмент – це система прийомів, яка дозволяє людині ефективно організовувати діяльність, спрямовану на досягнення визначених цілей [7].

Ще видатний психолог Л. С. Виготський визначив «зону найближчого розвитку дитини», зазначивши, що коло справ, які дитина починає виконувати самостійно, збільшується завдяки діям, які вона навчилася виконувати разом з батьками або іншими дорослими. За умов співпраці з дорослим дитина успішно починає виконувати те, чого вона раніше не могла зробити самостійно [1].

Сучасні науковці наполягають на тому, що знайомити малюка з основами тайм-менеджменту необхідно починати якомога раніше. Вони вважають, що звички дитини починають формуватися ще в утробі матері. Режимність немовляти багато в чому залежатиме від того, який спосіб життя вела мама, чекаючи на його появу. Так, наприклад, якщо вона під час вагітності любила засинати далеко за північ, не варто дивуватися тому, що дитину до першої години ночі неможливо вкласти спати.

У перші місяці життя важливо забезпечити немовляті певний режим. Психологи відзначають: коли малюк знає, що відбуватиметься далі, що певні події його щоденного життя відбуватимуться в один і той самий час, – він відчуватиме себе в безпеці. Наприклад, купання ввечері передуює процесу вкладання спати, після ранкової прогулянки – обов'язковий обід, а по завершенню сніданку – розвивальні заняття.

З півторарічного віку дитину можна починати знайомити з часом. Для початку потрібно дати їй розуміння того, що таке день і ніч. Потім поступово можна переходити до ознайомлення з порами року, днями тижня й до таких понять, як вчора, сьогодні, завтра.

Дитина старшого дошкільного віку починає розуміти, що певні речі трапляються в певні дні, наприклад, що по суботах вона йде в гості до бабусі, а у вівторок чи четвер відвідує басейн.

Як зазначають сучасні вчені-методисти, дошкільники старшого віку можуть застелити ліжко, віднести тарілку на мийку, допомогти завантажити пральну машину, зібрати іграшки, витерти пил, допомогти помити підлогу, приготувати їжу, погодувати домашніх тварин. Педагогічній практиці рекомендують складати малюнкові рекомендації до дій малюків. Справ не повинно бути більше семи. Склавши списки справ для дітей, потрібно синхронізувати всі дії дитини з діями дорослого. Старші дошкільники можуть проявляти самостійність і виконувати справи не під батьківським наглядом. Методисти рекомендують хвалити дітей за виконання завдань і словом, і справою. Рекомендують навіть заохочувати грошима, попередньо озвучивши суму, залежно від складності виконаної роботи. Пропонують дарувати малюкам скриньки заощаджень для того, щоб вони мали змогу накопичувати кошти для здійснення власних мрій.

Як зазначено в міжнародній програмі економічного виховання дошкільників «Афлатот» (в Україні програма «Афлатот» розглядається як додатковий навчальний курс соціальної та фінансової освіти дітей дошкільного віку), список справ – це інструмент дорослішання дошкільника, розвиток позитивних якостей і навичок [10], тому не можна силою змусити дитину виконувати ту чи іншу справу без бажання, не можна кричати за невиконання, потрібно хвалити за успіхи, придумувати дієву мотивацію.

Алгоритм виконання пропонується проводити в такій послідовності:

- 1) скласти список дій, із якими дитина може відмінно самостійно впоратися;
- 2) вибрати 2–3 справи, які дитина має навчитися виконувати самостійно;
- 3) продумати систему заохочень.

Програма «Афлатот», а саме розділ 5 модуль 11, передбачає ознайомлення дитини з поняттям «повсякденне життя». Сюди відносяться й навички самоорганізації, які допомагають особистості жити осмисленим і продуктивним життям. Передусім до цієї категорії належить майстерність уміло розподіляти час. А щоб донести цю інформацію малюкові, педагог сам має володіти технологією економії часу.

У ході вивчення даної проблеми нами проведено педагогічне дослідження, метою якого було визначення рівня обізнаності педагогів із поняттям «тайм-менеджмент». Методами дослідження обрано анкетування та тестування.

Експеримент відбувся за участю вихователів міста Вінниці та Вінницької області.

За даними анкетування, 74 % педагогів не змогли дати жодного визначення поняття «тайм-менеджмент».

8 % респондентів дали неправильне визначення, як от:

тайм-менеджмент – це бухгалтер; управління видатками та керування ресурсами; економія; уміння заощаджувати кошти; уміння вести домашнє господарство; час для реклами та презентації; час для придбання товарів; уміння правильно розподіляти кошти; час на роботу; час робити покупки; розуміння основ економіки.

І лише 18 % респондентів продемонстрували розуміння даного поняття, давши наступні визначення тайм-менеджменту:

уміння правильно розподіляти час; уміння управляти часом; ефективне використання часу; раціональне використання часу; майстерність управляти часом; уміння правильно організувати й використовувати час; час – це гроші.

У ході дослідження також було здійснено порівняльний аналіз розуміння поняття «тайм-менеджмент» педагогами міста та сільської місцевості. Виявлено, що 50 % вихователів дошкільних навчальних закладів міста не змогли дати визначення тайм-менеджменту, сільської місцевості – 84 %. Дали неправильне визначення тайм-менеджменту 5 % педагогів міста, сільської місцевості – 9 %. Із поняттям тайм-менеджменту знайомі 45 % педагогів міста, сільської місцевості – 7 %.

З іншою групою педагогів було проведено тестування. Із запропонованих варіантів відповідей необхідно було обрати правильну:

Як ви розумієте поняття «тайм-менеджмент»?

- 1) Це вміння вести домашнє господарство
- 2) Це майстерність управляти часом
- 3) Це мистецтво спілкування з природою
- 4) Це вміння заощаджувати кошти.

72 % респондентів обрали правильну відповідь, із них 61 % педагогів сільської місцевості та 86 % педагогів міста.

Отже, вихователі міста краще ознайомлені з поняттям тайм-менеджменту. На нашу думку, це можна пояснити вільним доступом жителів міста до мережі Інтернет, володінням більшої кількості часу на самоосвіту та особистий розвиток.

У ході дослідження даної проблеми нами систематизовано основні принципи тайм-менеджменту для дітей дошкільного віку.

1. *Використання гри.* Навчити дошкільника планувати час можливо у формі цікавої гри з таймером, будильником, годинником. Таймери й будильники можна використовувати для нагадування про те, що пора починати займатися якимось процесом, або що час перегляду мультфільмів

минує. Це працює набагато ефективніше, ніж повторення по п'ять-десять разів фрази: «Давай закінчуй!». Годинник можна використовувати під час ігор із обмеженим часом, коли за певний період потрібно виконати якусь завдання. Це розвиває в дітей почуття часу. В ігровій формі можливо допомогти дитині швидше впоратися із завданням: «А чи зможеш ти скласти іграшки до закінчення твоєї улюбленої пісні?». Під час виконання поточних справ науковці радять використовувати картки. Так, картка з шафою може означати, що дитині потрібно скласти свої речі, а картка з резиновою шапочкою – що прийшла пора йти в басейн. Такі картки особливо актуальні зранку, коли дитину потрібно швидко зібрати в дитячий садок. З їх допомогою ранкові збори можуть перетворитися на захоплюючу гру.

2. *Особистий приклад.* Незаперечним є той факт, що діти вчать на прикладі старших (рідних, учителів). Тому якщо тато по поверненню додому кидає деінде верхній одяг, ключі, а потім шукає їх протягом години, то буде природно, якщо його дитина не одразу знайде туплі, виходячи з будинку. Якщо ж малюк звик спостерігати за батьками, які планують свої справи, звіряються зі списком завдань і дотримуються режиму дня, він буде із задоволенням їх копіювати.

3. *Залучення дошкільника до планування.* Важливо, щоб дитина орієнтувалася, у який день у неї «дошколярик», у який гімнастика, а коли можна погуляти або сходити в гості до друзів. Планування можна робити як в умовах дошкільного навчального закладу, так і вдома, на сімейній нараді. Таке планування допоможе батькам та педагогам залучити дитину до спільної роботи, а це дасть стимул швидко виконати завдання й перейти до відпочинку.

4. *Визначення пріоритетів.* У житті кожної людини є справи важливі й справи термінові. Вибираючи важливі справи, ми покращуємо якість свого життя. Термінові справи вимагають від нас швидкої реакції, але, як правило, не є важливими. Тому кожен раз ми робимо вибір на користь задач, які мають для нас більший пріоритет. Дитині достатньо пояснити, що ми робимо і навіщо, довіряти їй у власному виборі.

5. *Послідовність дій.* Більшість дошкільників дотримується режиму дня. Його порушення може викликати хвилювання і тривогу, тому, говорячи про свої плани дитині, чи плануючи щось разом із нею, необхідно бути послідовними й дотримуватися того, що намітили. Можуть бути й альтернативні варіанти, тому необхідно продумувати хід сумісних форс-мажорних дій.

6. *Певний колір для кожного предмета або дії.* Сучасні науковці пропонують колірне кодування: певна діяльність і кожна дія, пов'язана з нею, повинні мати свій колір, і цей колір має відслідковуватися в усьому. Так, наприклад, для відвідування «дошколярика» речі можуть бути червоного кольору (папка, зошит та інша атрибутика), а для басейну – зеленого. Таким чином, дитині буде легко зібрати свої речі, а також вона буде вчитися отримувати задоволення від організованої діяльності.

7. *Кожній речі своє місце.* Важливо, щоб кожна річ мала своє місце, а кожен член сім'ї – власний простір для верхнього одягу, ключів, портфеля, взуття та інших речей. Дитині можна допомогти у вирішенні питання з прибиранням власної кімнати за допомогою організованого простору: корзин та коробок різного розміру для іграшок, взуття, приладдя для творчої діяльності тощо. Не варто забувати, що ці ємкості мають бути або різнокольоровими, або ж мати яскраві знаки відмінності.

8. *Карта бажань.* Кожна дитина любить і вміє мріяти, а завдання дорослого полягає в тому, щоб навчити її перетворювати мрії на конкретні цілі.

9. *Заохочення.* Якщо дитина старанно дотримується складеного графіку, її необхідно заохочувати. І добре, якщо цим заохоченням буде час, проведений разом, чи то похід у кіно, чи то читання книжки, чи то відпочинок за містом.

10. *Терпіння.* Привчаючи дитину до чогось нового, спочатку дорослому необхідно всі дії виконувати разом із нею. Організація часу – це нелегка справа, яка потребує терпіння та певних зусиль як дорослого, так і малюка.

Надзвичайно важливо паралельно з основами тайм-менеджменту виховувати в малюка таку якість, як проактивність. Поняття «проактивність» уперше було введено австрійським психіатром Віктором Франклом і означає здатність людини брати на себе відповідальність, не просто реагувати на події, а планувати своє життя. Завдання вихователя і батьків – власним прикладом демонструвати активну позицію, підказувати, підтримувати, підстраховувати дитину від можливої небезпеки.

Деякі науковці рекомендують запитувати в дитини не «Як у тебе справи», а «Як пройшов день», «Давай поговоримо, яка визначна подія відбулася в тебе сьогодні».

Це важливо з низки причин:

- дорослі знатимуть, що відбувається в житті дитини;
- дитина навчиться виділяти головне від другорядного;
- у дитини поступово сформуються власні життєві цінності.

У тайм-менеджменті ця технологія називається «Мемуарник», який складається з таких розділів: день тижня, головна подія, цінності, підсумок тижня. Можливе складання сімейного мемуарника та визначення головних подій родини.

Учені-психологи для кращого розуміння дитиною часу рекомендують використовувати щоденники успіху, щоденники щасливих моментів, кольоротерапію, коли в кінці дня дитина розфарбовує різними кольорами клітинки календаря. Червоний – добре, жовтий – нормально, сірий – сумно і тощо. Поява чорного кольору має викликати тривогу в батьків і вихователів. Це хороший індикатор настрою дитини й відмінний спосіб почати створювати сімейні ритуали та традиції.

Також доречним буде використання такої технології тайм-менеджменту, як «Список досягнень». Для цього науковці пропонують обговорювати з дитиною, якими життєвими успіхами та перемогами вона пишається. Важливо, щоб дошкільник озвучував свої відчуття, коли він пригадує свої досягнення. Разом із батьками записуються в зошит всі досягнення:

- справи, якими дитина пишається;
- що дитина зробила, чого досягла, і чому це так для неї важливо;
- чого дитина хоче досягти в житті;
- чому для дитини важливо стати успішною особистістю.

Отже, записуючи відповіді на вищенаведені запитання, батьки допомагають дошкільнику стати успішним, самостійним, раціонально розподіляти час, допомагати рідним у домашніх справах, поважати працю дорослих, бути економним та ощадливим.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Проведене дослідження свідчить, що:

1) вихователі міста краще обізнані з поняттям тайм-менеджменту порівняно з їхніми колегами з сільської місцевості;

2) міжнародна програма економічного виховання дошкільників «Афлатот», а саме тайм-менеджмент, допомагає батькам створювати родинні умови для економічного виховання дошкільників, зацікавлювати власних дітей жити у країні ринкових відносин, бути господарями своєї країни;

3) тайм-менеджмент вчить дитину бути успішною, ставити цілі й досягати їх;

4) чим раніше дитина навчиться грамотно організовувати час, тим спокійніше й ефективніше пройдуть її шкільні роки, і тим якісніше та насиченіше життя вона проживе.

До перспективних напрямів досліджень у даній сфері вважаємо за доцільне віднести проблему визначення рівня готовності вихователів ділитися знаннями основ тайм-менеджменту з дошкільниками.

ЛІТЕРАТУРА

1. Выготский Л. С. Детская психология / Л. С. Выготский // Собр. соч. : в 6 т. – Т. 4. Детская психология / под ред. Д. Б. Эльконина. – Москва : Педагогика, 1984. – 432 с.
2. Губенко О. В. Розвиваємо фінансові здібності і задатки дитини, навчаючи її вести фінансовий щоденник та складати бізнес-план / О. В. Губенко // Обдарована дитина : Науково-практичний освітньо-популярний журнал. – 2013. – № 2. – С. 29–34.
3. Дейнека О. С. Экономическая психология : учеб. пособие / О. С. Дейнека. – СПб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2000. – 160 с.
4. Завгородня А. І. Системоутворюючі категорії економічної компетентності / А. І. Завгородня // Вісник Дніпропетровського університету ім. Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. – 2015. – № 1 (9). – С. 113–118.
5. Кашуба Л. В. Формування економічної компетентності молодших школярів із психофізичними порушеннями в процесі євроінтеграції / Л. В. Кашуба // Індивідуальний супровід дітей з особливими потребами : роль НРЦ у процесі інклюзивної освіти.

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (29–30 вересня 2016 року). – Львів : ТзОВ «Тріада плюс», 2016. – С. 61–63.

6. Лукашенко М. А. Тайм-менеджмент для дітей : Книга продвинутых родителей / М. А. Лукашенко. – М. : Альпина Паблшер, 2012. – 297 с.

7. Меркулова Т. В. Тайм-менеджмент для детей или как научить школьников организовать своё время / Т. В. Меркулова, Т. В. Беглова – М. : Педагогический университет «Первое сентября», 2011. – 40 с.

8. Москаленко В. В. Соціально-психологічні засади економічної культури особистості / В. В. Москаленко // Соціальна психологія. – 2007. – № 4. – С. 3–16.

9. Черешнюк О. А. Формування основ фінансової культури дошкільників засобами тайм-менеджменту в процесі реалізації міжнародної програми «Афлатот» / О. А. Черешнюк // Дошкільна освіта : від традицій до інновацій. Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції для студентів, аспірантів та молодих науковців (30–31 березня 2016 року). – Суми : ФОП Цьома С.П., 2016 р. – С. 177–180.

10. Посібник за програмою «Афлатот» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.aflatounacademy.org/topic/aflatot>

REFERENCES

1. Vyhotskii, L.S. (1984). Detskaia psikhohiia [Children's psychology]. In D. B. Elkonin (Ed.), *Detskaia psikhohiia [Children's psychology], Vols. 1–6; Vol. 1.* Moskva: Pedagogika, p. 432.

2. Hubenko, O. V. (2013). Rozvyvaiemo finansovi zdibnosti i zadatky dytyny, navchaiuchy ii vesty finansovi shchodennyk ta skladaty biznes-plan [Develop financial abilities and making of child, teaching him how to maintain financial diary and to write a business plan]. *Obdarovana dytyna*, 2, 29–34.

3. Deineka, O. S. (2000). *Ekonomicheskaiia psikhohiia [Economic psychology]*. S.-Petersburg state technological university, SPb.

4. Zavorodnia, A. I. (2015). Systemoutvoriuiuchi katehorii ekonomichnoi kompetentnosti [Systemically important category of economic competence]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu im. Alfreda Nobelia. Seriiia "Pedagogika i psikhohiia"*. *Pedagogichni nauky*, 1 (9), 113–118.

5. Kashuba, L. V. (2016). Formuvannia ekonomichnoi kompetentnosti molodshykh shkoliariv iz psykhofizychnymy porushenniamy v protsesi ievrointehratsii [Formation of economic competence of Junior schoolchildren with mental and physical disabilities in the process of European integration]. *Proceedings from Individual support for children with special needs: the role of rehabilitation center in the process of inclusive education: International Scientific and Practical Conference (29–30 september 2016)*, (pp. 61–63). Lviv: TzOV "Triada plus".

6. Lukashenko, M. A. (2012). *Taim-menedzhment dlia detei: Kniha prodvinutykh roditelei [Time management for children: Book of advanced parents]*. M.: Alpina Publisher.

7. Merkulova ,T. V., Behlova, T. V. (2011). *Taim-menedzhment dlia detei ili kak nauchit shkolnikov orhanizovat svoio vremia [Time management for children, or how to teach students to organize their time]*. M.: Pedagogicheskii universitet "Pervoe sentiabria".

8. Moskalenko, V. V. (2007). Sotsialno-psykhohichni zasady ekonomichnoi kultury osobystosti [Socio-psychological foundations of economic culture of the personality]. *Sotsialna psikhohiia*, 4, 3–16.

9. Cheresniuk, O. A. (2016). Formuvannia osnov finansovoi kultury doshkilnykiv zasobamy taim-menedzhmentu v protsesi realizatsii mizhnarodnoi prohramy "Aflatot" [The Foundation of the financial culture of preschool children by means of time management in the process of implementation of the international program "Aflatot"]. *Proceedings from*

Preschool education: from tradition to innovation: 2nd International Scientific and Practical Conference (30–31 March, 2016), (pp. 177–180). Sumy: FOP Tsioma S.P.

10. Posibnyk za prohramoiu "Aflatot" [Guide program "Aflatot"]. Retrieved from: <http://www.aflatounacademy.org/topic/aflatot>

РЕЗЮМЕ

Черешнюк Елена. Тайм-менеджмент и его влияние на формирование экономической культуры дошкольников в процессе реализации международной программы «Афлатот».

В статье освещена значимость экономического образования детей дошкольного возраста в современном обществе. Раскрыты понятия финансовой культуры, экономического сознания. Осуществлён анализ данных, полученных во время анкетирования и тестирования педагогов, которые проводились с целью определения понимания ими понятия «тайм-менеджмент». Определены условия и пути формирования финансовой культуры у детей. Рассмотрена проблема формирования экономической культуры дошкольников средствами тайм-менеджмента в процессе экономического воспитания по программе «Афлатот» (Нидерланды). Систематизированы основные принципы тайм-менеджмента для детей дошкольного возраста. Сделан вывод, что основам тайм-менеджмента ребенка необходимо начинать учить как можно раньше.

Ключевые слова: экономическое воспитание, экономическая культура, финансовая культура, экономическое сознание, экономическая компетентность, международная программа «Афлатот», тайм-менеджмент.

SUMMARY

Chereshniuk Olena. Time management and its impact on the development of economic culture of preschool children in the process of implementation of the international programme "Aflatot".

The article is devoted to systematization of the basic principles of time management for preschool children. The paper presents the meaning of economic education of preschool children in the modern society. The author analyzes general and special pedagogical, psychological, methodological literature on the topic of preschoolers' economic socialization. The concepts of financial culture, economic attitudes are examined. It has shed some light on the ways of the formation of children's financial culture. The article introduces the results of pedagogical experiment for teachers' understanding the time management concept. The results of the data analysis obtained during the surveys and testing of teachers are presented. The comparative analysis of the level of knowledge of teachers of the city and the countryside was carried out. The paper considers the problem of economic culture formation of preschool children by means of time management in the process of economic education according to Aflatot International programme, the Netherlands (programme that is based on holistic teaching methods that embrace both social and financial elements, teach children about saving, budgeting, planning and how they can achieve their goals) in the conditions of preschool education institutions and at home.

The main principles of time management for children of preschool age have been systematized: game, personal example, planning, determination of priorities, sequences of action, color code for each activity and subject, place for everything, wish-list, reward, patience.

The author has concluded that it is absolutely necessary to teach children time management basics as early as possible; understanding time helps kids to use their time well. It is also concluded that Aflatot International programme, namely time management helps parents

and teachers to get children interested in living in the country of market relations, being masters of their country; it teaches a child to be successful, to set goals and achieve them.

Further research can be directed at analysis of the level of teachers' readiness to share their knowledge of time management basics with preschoolers.

Key words: *economic education, economic culture, financial culture, economic consciousness, economic competence, Aflatot International programme, time management.*

РОЗДІЛ III. ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

УДК 378.433

Оксана Воробйова

Інститут вищої освіти НАПН України

ORCID ID 0000-0002-7064-4341

DOI 10.24139/2312-5993/2017.04/236-249

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ ЕКСПЕРТІВ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

*У межах даної статті розглянуто та проаналізовано міжнародний досвід підготовки зовнішніх експертів у сфері забезпечення якості вищої освіти й розроблено рекомендації для вдосконалення української системи підготовки експертів. На основі проведеного аналізу визначено, що необхідно розробити та законодавчо закріпити нормативно-правові акти, що регулюють порядок і процедури проведення підготовки до навчання зовнішніх експертів; розробити навчально-методичні рекомендації щодо проведення програми підготовки експертів, використовуючи новітні практичні методи навчання – *problem based learning* та *case studies*; застосовувати практико-орієнтований підхід; використовувати інформаційно-комунікативні технології при проведенні навчання експертів. Запропоновані рекомендації сприятимуть розвитку й удосконаленню системи підготовки експертів з оцінювання якості вищої освіти та акредитації, підвищенню якості експертизи та оцінки вищої освіти в Україні.*

Ключові слова: *якість вищої освіти, акредитаційні процедури, акредитація, експерти з оцінки якості, підготовка експертів, забезпечення якості.*

Постановка проблеми. Процес створення агентств із забезпечення якості припав на початок 90-х років минулого століття, що характеризуються як «революція якості» [10, 87]. Більш ніж у 100 країнах світу створені та діють організації, основним видом діяльності яких є оціночна діяльність у сфері вищої освіти, моніторинг і забезпечення якості. З урахуванням різниці у віці агентств, їх ресурсів і обсягів роботи вони стрімко напрацьовують досвід і професіоналізм у проведенні процедур зовнішньої експертної діяльності [8, 25], а також самоорганізуються в міжнародні асоціації для обміну досвідом, взаємного навчання й оцінки роботи, узгодження методик та процедур експертизи, взаємного визнання результатів діяльності. Ці зусилля спрямовані на підтримку інтеграційних процесів як на рівні вищих навчальних закладів – для забезпечення реалізації спільних освітніх програм і мобільності студентів, так і на рівні урядів – для гармонізації національних освітніх систем, формування культури якості як невід’ємної складової забезпечення якості, запровадження механізмів удосконалення якості вищої освіти на національному та міжнародному рівнях.

У документах Болонського процесу «Стандарти та рекомендації забезпечення якості освіти в Європейському просторі вищої освіти» (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area – ESG) зазначено, що до процедур оцінювання якості вищої освіти повинні залуча-